

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 ซึ่งเป็นผลมาจากอัตราการเกิด ที่ลดลงและอายุ 60 ปี ขึ้นไป ในปีที่ผ่านมา พ.ศ.2559 มีผู้สูงอายุในประเทศไทย 10,783,380 คน คิดเป็นร้อยละ 16.5 โดยคาดว่าในปี 2564 จะมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอีก 20 % และ ในปี 2583 องค์การสหประชาชาติ (UN) ประเมินไว้ประเทศไทยจะมีประชากรผู้สูงอายุสูงที่สุดในอาเซียนถึง 33 % (องค์การสหประชาชาติ, 2559)

จากจำนวนผู้สูงที่เพิ่มขึ้นเป็นลำดับดังกล่าวข้างต้น ทำให้รัฐต้องจัดงบประมาณเพื่อใช้เป็นรายจ่ายให้แก่ผู้สูงอายุในการสร้างหลักประกันในการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานให้กับผู้สูงอายุในสัดส่วน ที่มากขึ้น ดังผลการประมาณการงบประมาณรายจ่ายสวัสดิการผู้สูงอายุของสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (2555) คาดว่ารายจ่ายสวัสดิการผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นถึง 464,000 ล้านบาทในปีงบประมาณ 2564 และแนวโน้มรูปแบบการพึ่งพิงจะเปลี่ยนจาก การพึ่งพิงของเด็กเป็นส่วนใหญ่มาสู่การพึ่งพิงของผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ ดังจะเห็นว่าอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก(อัตราส่วนระหว่างประชากรเด็กต่อประชากรวัยทำงาน) ในปี พ.ศ. 2558 พ.ศ. 2568 และ พ.ศ. 2578 มีอัตราส่วน 28.4 25.0 23.7 ตามลำดับ ส่วนอัตราส่วนพึ่งพิงวัยชรา (อัตราส่วนระหว่างประชากรสูงอายุต่อประชากรวัยทำงาน) ในปี พ.ศ. 2558 พ.ศ. 2568 และ พ.ศ. 2578 มีอัตราส่วน 20.9 30.9 41.4 ตามลำดับ (อนันต์ อนันตกุล,2560 : 7) เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ผู้สูงอายุต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ หลายด้านที่สำคัญ ได้แก่ ด้านร่างกายจะเป็นไปในลักษณะเสื่อมถอยลง ความคล่องแคล่วของการเคลื่อนไหวลดลงสายตาและการได้ยินก็จะเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ด้านอาชีพการงาน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ลดบทบาทจากการทำงานลง ซึ่งส่งผลต่อรายได้ประจำที่เคยได้รับแต่ผู้สูงอายุบางส่วนก็ยังคงต้องหางานทำหรือประกอบอาชีพอยู่เพื่อเลี้ยงตนเอง เนื่องจากไม่มีบุตรหลานดูแลและฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ยังต้องหางานหรือหารายได้เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเองแต่รายได้อาจจะไม่เท่าเทียมกับเมื่ออยู่ในวัยทำงาน ฉะนั้น แนวคิดการมองผู้สูงอายุในฐานะพลังของสังคมมุ่งใช้ประโยชน์จากศักยภาพของผู้สูงอายุตามความพร้อมและ

ความต้องการที่จะทำงานที่เหมาะสมกับวัยและมีรายได้เพื่อการดำรงชีพและการออมตามสมควร ลดภาระการพึ่งพิงจากครอบครัว ทั้งนี้กระทรวงแรงงาน (2562) ได้สำรวจภาวะการทำงานของ ประชากรหรือการสำรวจแรงงาน ในปี 2561 พบว่า มีจำนวนผู้สูงอายุที่ทำงาน 4.36 ล้านคน (ร้อยละ 36.9) จากจำนวนผู้สูงอายุทั้งสิ้น 11.80 ล้านคน ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1.59 ล้านคน ภาคเหนือและ ภาคกลางมีจำนวนใกล้เคียงกันคือ 9.99 แสนคน และ 9.59 แสนคน ตามลำดับ ภาคใต้ 5.54 แสนคน และกรุงเทพมหานคร 2.62 แสนคน

จากผลการสำรวจของกระทรวงแรงงานเกี่ยวกับความต้องการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ ในปี พ.ศ. 2561 พบว่า สถานการณ์แรงงานของผู้สูงอายุในเขตภาคกลางมีความต้องการทำงานและมีโอกาสสูงในการได้งานทำ (กระทรวงแรงงาน, 2561) ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและความต้องการรับการส่งเสริมเพื่อการได้งานทำของผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง ซึ่งประกอบด้วย 6 จังหวัด ได้แก่ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง ลพบุรีสิงห์บุรีชัยนาท และสระบุรี โดยในการส่งเสริมการมีงานทำจากการประกอบอาชีพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มีช่วงอายุ ตั้งแต่ 60-69 ปี ยังคงทำงานประกอบอาชีพเดิมในช่วงอายุไม่เกิน 60 ปี หรือ ยังมีความต้องการประกอบอาชีพที่ไม่ใช่อาชีพเดิม ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการศึกษาของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ในปี พ.ศ. 2555 ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการทำงานในภาคเกษตรกรรม ร้อยละ 64.0 รองลงมาเป็นภาคการค้า และการบริการ ร้อยละ 25.1 และ ภาคการผลิตร้อยละ 10.9 หรืออาจจะตัดสินใจประกอบอาชีพใหม่ที่เหมาะสมกับสภาพความพร้อมของตนเอง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555)

ดังนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง เนื่องจากว่า ผู้สูงอายุในเขตภาคกลางส่วนใหญ่ยังคงมีความต้องการประกอบอาชีพ ซึ่งงานวิจัยนี้เป็นการเปิดโอกาสในการให้ความรู้และพัฒนาความสามารถในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการสร้างรายได้และการดำรงชีวิตอย่างมีความคุณภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง
2. เพื่อสร้างรูปแบบการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง
3. เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขของการใช้รูปแบบส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง

ขอบเขตของการวิจัย

- 1) ด้านพื้นที่ศึกษา การศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษาในพื้นที่จังหวัดในเขตภาคกลางจากจังหวัดในเขตภาคกลาง โดยแบ่งเป็นกลุ่มจังหวัด 5 กลุ่มจังหวัด 1) กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 1 (จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสระบุรี) 2) กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 2 (จังหวัดชัยนาท จังหวัดลพบุรี จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดอ่างทอง) 3) กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนกลาง (จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดนครนายก จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสระแก้ว) 4) กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 (จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสุพรรณบุรี) และ 5) กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 2 (จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดสมุทรสาคร)
- 2) ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุตอนต้น ทั้งชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ถึง 69 ปี ซึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดในเขตภาคกลาง จำนวน 483,600 คน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2556:41-42)

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

- 10.1 ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุ ช่วง 60-69 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิงที่มีสถานะด้านสรีระร่างกายและสติปัญญาพร้อมต่อการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างการประกอบอาชีพ
- 10.2 คุณภาพชีวิต หมายถึง การรับรู้และความพึงพอใจในสิ่งที่ตนเป็นอยู่อย่างมีความสุข ตามสภาพความเป็นอยู่ที่ดีจากการส่งเสริมความรู้และทักษะอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพ

วัย ตลอดจนทัศนคติ ต่อการมีงานทำ มีรายได้ของผู้สูงอายุตอนต้น (อายุ 60-69 ปี) ในเขตภาคกลาง

10.3 สภาพ หมายถึง สภาพความเป็นจริงในการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุตอนต้น (ช่วงวัย 60-69 ปี) ซึ่งมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพได้แก่ สถานภาพส่วนบุคคล อาชีพที่ทำก่อนและหลังอายุ 60 ปี และรายได้จากการประกอบอาชีพ

10.4 ปัญหา หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปสรรค สิ่งที่ขัดขวาง และความไม่สะดวกในการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุตอนต้น (ช่วงวัย 60-69 ปี)

10.5 ความต้องการ หมายถึง สิ่งที่ทำให้ยากจะเกิดขึ้นหรือประสงค์ที่ต้องการของผู้สูงอายุตอนต้น (ช่วงวัย 60-69 ปี) เกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับช่วงวัย

10.6 อาชีพที่เหมาะสม หมายถึง การทำกิจกรรม การทำงานหาเลี้ยงชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ซึ่งมีรายได้ตอบแทนจากการประกอบอาชีพในลักษณะการทำงานที่มีข้อตกลงกับผู้ว่าจ้างหรือการประกอบอาชีพดำเนินการได้เอง

10.7 ปัจจัยเงื่อนไขภายใน หมายถึง สภาพภายในของบุคคลที่ผลักดันไปสู่การงานอาชีพ รวมทั้งการบริหารจัดการภายในของหน่วยงานที่รับผิดชอบการส่งเสริมอาชีพ

10.8 ปัจจัยเงื่อนไขภายนอก หมายถึง สภาพความสัมพันธ์ระหว่างรับผิดชอบการส่งเสริมอาชีพกับหน่วยงานหรือชุมชนภายนอกเพื่อร่วมปฏิบัติงานการส่งเสริมอาชีพ

10.9 ปัจจัยเงื่อนไขการใช้รูปแบบการส่งเสริมอาชีพ หมายถึง ส่วนประกอบที่ต้องคำนึงถึงเมื่อนำรูปแบบการส่งเสริมอาชีพไปใช้ให้เกิดผลสำเร็จ ประกอบด้วย ปัจจัยเงื่อนไขภายใน ได้แก่ แรงจูงใจของผู้สูงอายุในการประกอบอาชีพ การวางแผนการส่งเสริมอาชีพสำหรับผู้สูงอายุทุนสำหรับส่งเสริมอาชีพ และ เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ปัจจัยเงื่อนไขภายนอก ได้แก่ การประสานงานกับหน่วยงานที่พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ใช้รูปแบบการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ

10.10 การส่งเสริม หมายถึง การให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุตอนต้น (ช่วงวัย 60-69 ปี) ได้มีโอกาสตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพที่เหมาะสมเพื่อการมีงานทำ มีรายได้ยกระดับ สถานะการเงินเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี

10.11 รูปแบบการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ หมายถึง โครงสร้าง หรือ แบบแผนที่แสดงถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบและขั้นตอนในการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุวัยต้น (60-69

ปี) ซึ่งประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) กำหนดวัตถุประสงค์ 2) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 3) พิจารณาหน่วยงานในการส่งเสริมอาชีพ 4) ดำเนินการส่งเสริมอาชีพ 5) ประเมินผลการส่งเสริมอาชีพ 6) ชี้แจงการใช้รูปแบบ 7) ปักจ้ยเงื่อนไขการใช้รูปแบบ และ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาปัจจัยและสำรวจความต้องการอาชีพ ขั้นตอนที่ 2 วางแผนการส่งเสริมอาชีพ ขั้นตอนที่ 3 สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานให้การส่งเสริมอาชีพ และ ขั้นตอนที่ 4 ส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสม

ประโยชน์ที่ได้รับ

- 1) ผู้สูงอายุมีโอกาสประกอบอาชีพที่เหมาะสมตามความรู้ ความสามารถเพื่อการมีรายได้ ใช้ในการดำรงชีวิต
- 2) ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าตนเองจากการทำงานมีรายได้ไม่เป็นภาระแก่คนในครอบครัว
- 3) รูปแบบการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง ที่พัฒนาขึ้นจากการวิจัยนี้จะสามารถเป็นแนวทางส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุแก่หน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง